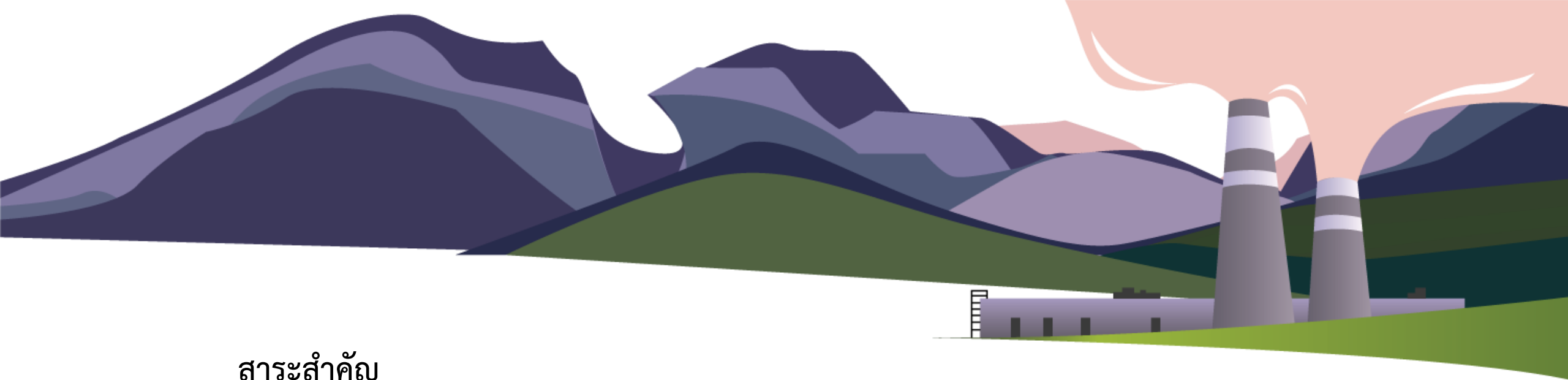

หน่วยการเรียนรู้ที่ 7

หลักการและวิธีการอนุรักษ์ พลังงาน
ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

สาระสำคัญ

การอนุรักษ์พลังงาน ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม คือการนำพลังงาน ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมาใช้อย่างชาญฉลาด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยคำนึงถึงระยะเวลาในการใช้ให้ยาวนานที่สุด และก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด พลังงาน ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมยังมีความสำคัญต่อสิ่งมีชีวิตบนโลก รวมถึงมนุษย์ ดังนั้นการอนุรักษ์พลังงาน ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ได้ยาวนานที่สุดจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้โลกดำรงอยู่ได้อย่างเหมาะสม

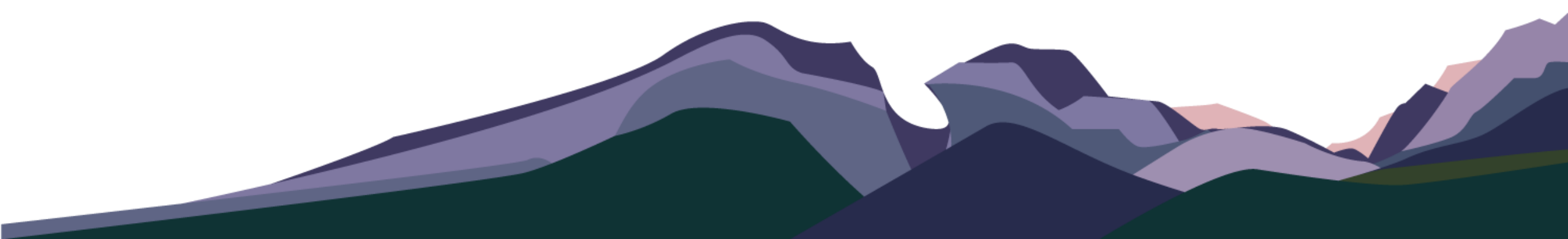
สาระการเรียนรู้

1. การอนุรักษ์พลังงาน

2. การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

1. การอนุรักษ์พลังงาน

การอนุรักษ์พลังงานเป็นสิ่งจำเป็นและมีประโยชน์ต่อสิ่งมีชีวิตต่างๆ รวมถึงมนุษย์ สังคม สิ่งแวดล้อมรอบ ตัวเรา และประเทศชาติ การอนุรักษ์พลังงานเป็นการประหยัดการใช้พลังงาน การลด ค่าใช้จ่ายพลังงาน การสร้างค่านิยมและจิตสำนึกในการใช้พลังงาน ช่วยรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืน ดังนั้นการอนุรักษ์พลังงานจึงเกี่ยวข้องกับกฎของการอนุรักษ์พลังงาน และการอนุรักษ์พลังงานในส่วนต่างๆ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

กฎของการอนุรักษ์พลังงาน กล่าวว่า “พลังงานเป็นสิ่งที่ไม่สามารถสร้างขึ้นใหม่และไม่สามารถทำให้สูญหายหรือทำลายได้ แต่จะเกิดการเปลี่ยนรูปพลังงานจากรูปหนึ่งไปเป็นอีกรูปหนึ่ง และสามารถเคลื่อนที่ได้” เช่น รถยนต์เคลื่อนที่ได้เพราะมีเครื่องยนต์ เครื่องยนต์ได้รับพลังงานขับเคลื่อนจากน้ำมัน โดยน้ำมันเป็นพลังงานศักย์ทางเคมีที่ถูกเผาไหม้จนร้อน ทำให้เปลี่ยนสถานะจากพลังงานเคมีเป็นพลังงานความร้อน เครื่องยนต์จึงอาศัยพลังงานความร้อนที่ได้รับนี้ไปทำการเปลี่ยนเป็นพลังงานกลเพื่อขับเคลื่อนรถยนต์ แต่ความร้อนที่ได้ไม่สามารถเปลี่ยนเป็นพลังงานกลได้ทั้งหมด ดังนั้นพลังงานที่ได้รับจึงเท่ากับพลังงานที่ได้ประโยชน์และพลังงานที่สูญหายไป ดังสูตร

$$\text{พลังงานที่ได้รับ} = \text{พลังงานที่ได้ประโยชน์} + \text{พลังงานที่สูญเสีย}$$

กฎของการอนุรักษ์พลังงานที่เป็นที่รู้จักกันดี สามารถกำหนดได้ในกฎเกณฑ์ต่างๆ ดังนี้

1. **กฎข้อแรกของอุณหพลศาสตร์** การเปลี่ยนแปลงพลังงานด้านฟิสิกส์และเคมีไม่สามารถทำให้พลังงานสร้างเพิ่มขึ้นหรือทำลายลงได้ แต่อาจเปลี่ยนแปลงรูปแบบของพลังงานจากรูปแบบหนึ่งไปเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง ดังนั้นปัจจัยนำเข้าพลังงานจึงเท่ากับผลลัพธ์ที่ได้จากพลังงาน กล่าวคือ ปริมาณพลังงานที่ได้ รับเป็นเพียงประโยชน์ที่ได้รับจากการทำงานของพลังงานเท่านั้น

2. **กฎข้อที่สองของอุณหพลศาสตร์** เมื่อพลังงานมีการเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบหนึ่งไปเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง การใช้ประโยชน์จากพลังงานจะมีคุณภาพลดลงเสมอ กล่าวคือ พลังงานยิ่งไปไกลมากเท่าใด ประโยชน์ที่จะได้รับยิ่งมีน้อยเท่านั้น เราไม่สามารถแยกคุณภาพพลังงานออกจากการใช้ประโยชน์มากหรือน้อยได้เมื่อพลังงานมีการเปลี่ยนแปลงจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง

ประสิทธิภาพของพลังงาน การวัดผลประสิทธิภาพของพลังงาน สามารถวัดได้จากจำนวนงานที่ได้รับประโยชน์ ในการนำปัจจัยพลังงานเข้าไปสู่ระบบหรือกระบวนการหนึ่งๆ เท่านั้น เช่น การผลิตรองเท้า ในเวลา 1 ชั่วโมง สามารถผลิตรองเท้าได้จำนวน 1,000 คู่ และมีการใช้พลังงานไฟฟ้าไปจำนวน 4 กิโลวัตต์ ต่อชั่วโมง เนื่องจาก 1 กิโลวัตต์เท่ากับ 1,000 วัตต์ ดังนั้นประสิทธิภาพของพลังงานเท่ากับ $1,000/4,000$ หรือรองเท้า 1 คู่ ใช้พลังงานไปจำนวน 4 วัตต์

$$\text{ประสิทธิภาพพลังงาน} = \frac{\text{พลังงานที่ได้ประโยชน์}}{\text{พลังงานที่ใช้ได้จริง}}$$

การประหยัดพลังงานทางเศรษฐศาสตร์ การประหยัดพลังงานขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ที่ได้รับและมีความสัมพันธ์กับการใช้พลังงานนั้นๆ เช่น การขับซีรถยนต์บนทางด่วนห้ามใช้ความเร็วรถเกิน 60 กิโลเมตร/ชั่วโมง เพื่อให้การขับซีปลอดภัย และประหยัดน้ำมันแต่ความเป็นจริงการขนส่งสินค้าที่ช้ากว่ากำหนดอาจทำให้มีต้นทุนด้านต่างๆ เพิ่มขึ้นได้ เช่น ค่าแรงงานพนักงาน อุปกรณ์การขนส่ง และต้นทุนค่าขนส่งสินค้า ดังนั้นจำนวนการประหยัดพลังงานที่เหมาะสมอาจกำหนดจากคุณค่าหรือประโยชน์ของการประหยัดพลังงานที่มีเพิ่มขึ้นเท่ากับผลรวมของต้นทุนที่เกิดขึ้น บวกด้วยการลดประโยชน์จากการใช้พลังงานที่ได้รับ ดังสูตรต่อไปนี้

ประโยชน์การประหยัดพลังงานที่เพิ่มขึ้น = ต้นทุนพลังงานที่เพิ่มขึ้น + ประโยชน์การใช้พลังงานที่ลดลง

การอนุรักษ์พลังงาน โดยคำนึงถึงกิจกรรมต่างๆ เพื่อการผลิตและการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดการประหยัด เช่น การลดการสูญเสียพลังงาน การใช้พลังงานให้น้อยลง การลดกิจกรรมเพื่อลดการใช้พลังงาน การเพิ่มประสิทธิภาพของเครื่องใช้และอุปกรณ์ต่างๆ การเผยแพร่การใช้พลังงานที่ประหยัด การใช้มาตรการและนโยบายภาครัฐเพื่อการประหยัดพลังงาน และการแสวงหาแหล่งพลังงานใหม่ๆ เพื่อทดแทนแหล่งพลังงานเดิมที่กำลังจะหมดไป เพราะฉะนั้นแนวทางในการอนุรักษ์พลังงาน หรือการใช้พลังงานเชิงอนุรักษ์ ควรมีการใช้พลังงานต่างๆ อย่างมีจุดมุ่งหมาย

1.1 การอนุรักษ์พลังงานในครัวเรือน

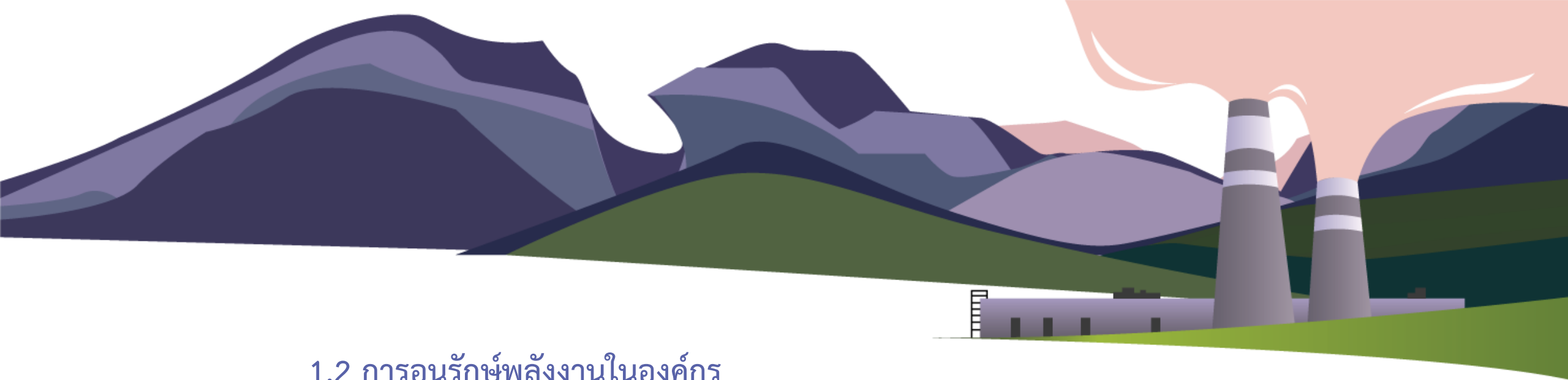
การอนุรักษ์พลังงานในครัวแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ

1.1.1 การใช้พลังงาน (Energy Consumptions) ครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเมืองกับชนบท มีปริมาณการใช้พลังงานที่แตกต่างกัน การใช้พลังงานในครัวเรือน ได้แก่

- 1) การใช้พลังงานไฟฟ้า
- 2) การใช้น้ำมันเชื้อเพลิง

1.1.2 การประหยัดพลังงาน (Energy Saving) ทำได้โดยการลดการใช้พลังงานไฟฟ้า และน้ำมันเชื้อเพลิง ดังนี้

- 1) การประหยัดพลังงานไฟฟ้า
- 2) การใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยี และพลังงานทางเลือก
- 3) การใช้อุปกรณ์และเครื่องใช้ไฟฟ้าต่างๆ
- 4) การประหยัดน้ำมันเชื้อเพลิง

1.2 การอนุรักษ์พลังงานในองค์กร

องค์กรทั้งภาครัฐหรือภาคเอกชนต่างก็มีบทบาทในการใช้พลังงาน การประหยัดพลังงาน และการอนุรักษ์พลังงานทั้งสิ้น เนื่องจากองค์กรมีการใช้พลังงานสูงเมื่อเปรียบเทียบกับภาคครัวเรือน หากมีการเติบโตทางเศรษฐกิจมากเท่าใดก็ยิ่งมีการใช้พลังงานมากเท่านั้น การอนุรักษ์พลังงานในองค์กร ได้แก่

1.2.1 การอนุรักษ์พลังงานในองค์กรภาครัฐ

1.2.2 การอนุรักษ์พลังงานในองค์กรภาคเอกชน

2. การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

การอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม หมายถึงการหลีกเลี่ยงการใช้วัสดุต่างๆ ที่เป็นของเสียและก่อให้เกิดการเสื่อมโทรมต่อสิ่งแวดล้อม ควรมีการอนุรักษ์ทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไปเนื่องจากไม่สามารถจัดหาทดแทนได้ ดังนั้นควรใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และมีระยะเวลาในการใช้ยาวนานที่สุด

2.1 หลักการการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

2.1.1 มีความรู้ในการที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คำนึงถึงความสูญเสียเปล่าในการนำทรัพยากรธรรมชาติไปใช้

2.1.2 ให้การศึกษาโดยการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์แก่ประชาชนเพื่อให้เข้าใจถึงความสำคัญในการรักษาสมดุลธรรมชาติ และเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้มากที่สุด

2.1.3 บริหารจัดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีระบบ โดยคำนึงถึงทรัพยากรธรรมชาติทุกด้าน เพราะทรัพยากรธรรมชาติด้านต่างๆ มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน และส่งผลกระทบต่อกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

2.1.4 ในการวางแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ต้องมีความเชื่อมโยงกับการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตอย่างกลมกลืน

2.1.5 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชนภาค ประชาชนทั้งในเมืองและชนบท ทุกฝ่ายควรตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ ตลอดเวลา

2.1.6 มีความตระหนักว่าการพัฒนาประเทศขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์และความปลอดภัยของ ทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติจึงเป็นการทำลายมรดกและอนาคตของประเทศชาติด้วย

2.1.7 มีความตระหนักอยู่เสมอว่าการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มากเกินไปจะไม่เป็นการปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม

2.1.8 ควรรักษาทรัพยากรที่ทดแทนได้ให้อยู่ในสภาพที่เพิ่มพูนได้เท่ากับอัตราการใช้ หรือมีอัตราการผลิต เท่ากับอัตราการใช้ เช่น การปลูกไม้ยืนต้นทดแทนพื้นที่ป่าที่สูญเสียไป

2.1.9 การปรับปรุงวิธีการใหม่ๆ ในกระบวนการผลิตและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยพยายาม ค้นคว้าสิ่งใหม่เพื่อทดแทนการใช้ทรัพยากรจากแหล่งธรรมชาติให้มีเพียงพอต่อความต้องการใช้ของประชากร

2.2 แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

เมื่อได้ทราบหลักการของการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมแล้ว ควรกำหนดแนวทาง สำหรับการอนุรักษ์ ดังนี้

2.2.1 การถนอม

2.2.2 การบูรณะซ่อมแซม

2.2.3 การปรับปรุงคุณภาพ

2.2.4 การใช้สิ่งอื่นทดแทน

2.2.5 การนำกลับมาใช้ใหม่

2.2.6 การประดิษฐ์ของเทียมมาใช้

2.2.7 การป้องกัน

2.2.8 การเผยแพร่ความรู้

2.2.9 การจัดตั้งสมาคม

2.3 วิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสามารถกระทำได้หลากหลาย วิธีดังนี้

2.3.1 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีดังนี้

1) การอนุรักษ์ทรัพยากรด้านพืชพันธุ์และสัตว์ป่า ได้แก่

- (1) การใช้กฎหมายคุ้มครองพืชพันธุ์และสัตว์ป่าอย่างจริงจัง
- (2) การพัฒนาที่อยู่อาศัยโดยใช้แนวทางการจัดการพืชและสัตว์ป่าที่ดี
- (3) การรณรงค์เผยแพร่และประชาสัมพันธ์ให้เห็นถึงความสำคัญในการอนุรักษ์พืช

และสัตว์ป่าอย่างจริงจัง

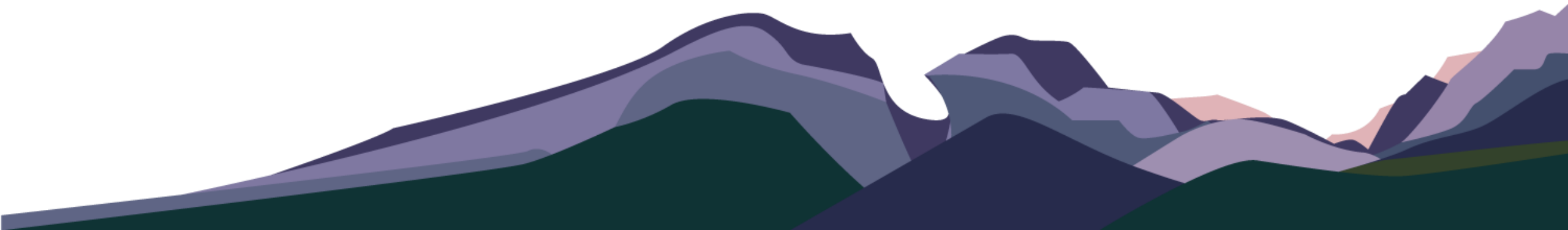
- (4) การป้องกันไฟป่าที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี

2) การอนุรักษ์ทรัพยากรด้านป่าไม้ ได้แก่

- (1) การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในป่าไม้
- (2) การป้องกันรักษาป่าเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- (3) การจัดการที่ดินทำกินที่เหมาะสม ไม่บุกรุกป่า
- (4) การพัฒนาป่าไม้และการบำรุงรักษาป่าไม้
- (5) การสร้างแนวทางในการพัฒนาและการจัดการทรัพยากรป่าไม้
อย่างสมดุล และเกิดความยั่งยืน

3) การอนุรักษ์ทรัพยากรดิน ได้แก่

(1) การใช้ดินอย่างถูกต้องเหมาะสม เช่น การปลูกพืชควรคำนึงถึงชนิดของพืชที่เหมาะสมกับคุณสมบัติของดิน การปลูกพืชและการไถพรวนตามแนวระดับ เพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดิน

(2) การปรับปรุง การบำรุงดิน และการเพิ่มธาตุอาหารให้แก่ดิน เช่น การแก้ไข พื้นที่ดินเค็มด้วยการระบายน้ำเข้าที่ดิน

(3) การป้องกันดินเสื่อมโทรม ได้แก่ การปลูกพืชคลุมดิน การปลูกพืชหมุนเวียน การปลูกพืชบังลม การไถพรวนตามแนวระดับ การทำคันดินป้องกันการไหลชะล้างของหน้าดินและการไม่ เผาป่า หรือการทำไร่เลื่อนลอย

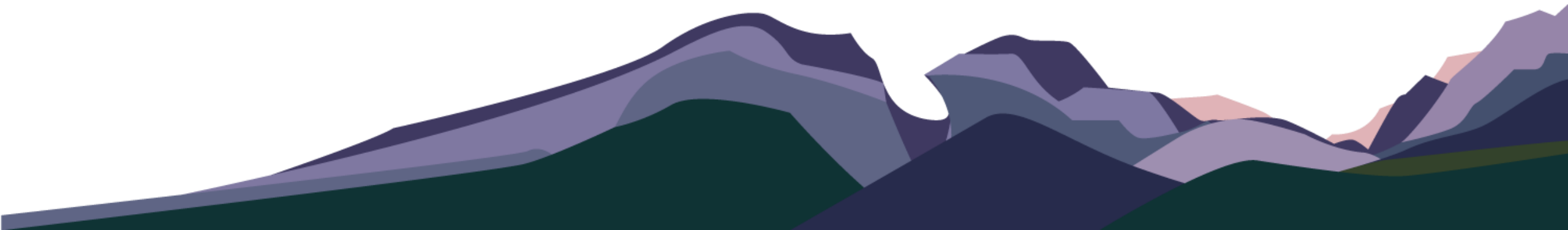
4) การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ ได้แก่

(1) การใช้น้ำอย่างประหยัด ลดปริมาณน้ำเสียที่ทิ้งลงแหล่งน้ำ และป้องกันการขาดแคลนน้ำสะอาด

(2) การเก็บน้ำไว้ใช้ เช่น การสร้างอ่างเก็บน้ำไว้ใช้เพื่อการเกษตรและป้องกันการเกิดอุทกภัย

(3) การป้องกันน้ำเสีย เช่น การไม่ทิ้งขยะ สิ่งปฏิกูล และสารพิษลงในแหล่งน้ำ มีการบำบัดและขจัดสารพิษก่อนที่จะปล่อยลงสู่แหล่งน้ำ

(4) การนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ เช่น น้ำทิ้งจากการล้างภาชนะสามารถนำไปรดต้นไม้ได้หรือโรงงานอุตสาหกรรมบำบัดน้ำให้สะอาดแล้วนำกลับมาใช้ใหม่

5) การอนุรักษ์ทรัพยากรแร่ธาตุ ได้แก่

- (1) การใช้อย่างประหยัด
- (2) การสำรวจแหล่งแร่
- (3) การใช้แร่ชนิดอื่นทดแทน
- (4) การนำแร่ที่ใช้แล้วกลับมาใช้อีก
- (5) การจัดเก็บภาษีและค่าภาคหลวงแร่

2.3.2 การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถทำได้ในหลายวิธีดังนี้

1) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางตรง ได้แก่

- (1) การใช้อย่างประหยัดเท่าที่จำเป็น เพื่อรักษาทรัพยากรไว้ใช้ได้นาน และเกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่ามากที่สุด
- (2) การนำกลับมาใช้ซ้ำอีก สิ่งของบางชนิดเมื่อมีการใช้แล้วสามารถนำกลับมาใช้ซ้ำได้อีก เช่น ถุงพลาสติก ถุงกระดาษ
- (3) การบูรณะซ่อมแซม สิ่งของบางชนิดเมื่อใช้เป็นเวลานานอาจเกิดการชำรุดได้ ดังนั้นต้องมีการบูรณะซ่อมแซมเพื่อยืดอายุการใช้งานต่อไปได้อีก
- (4) การบำบัดและการฟื้นฟู เป็นวิธีการที่ช่วยลดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติด้วยการบำบัดก่อนทิ้ง เช่น การบำบัดน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม

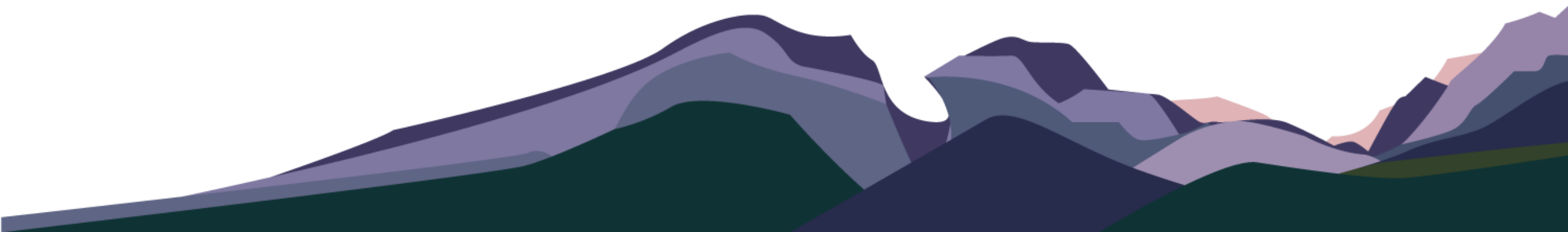
2) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางอ้อม ได้แก่

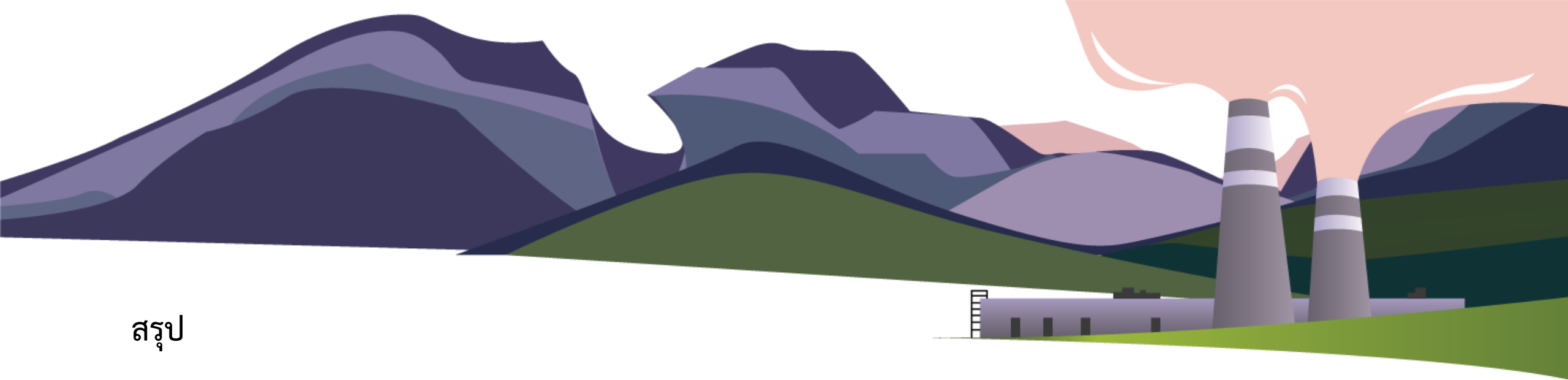
(1) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน รัฐควรให้การสนับสนุนด้านการศึกษา ทั้งในระบบโรงเรียน สถาบันการศึกษาต่างๆ รวมถึงนอกระบบโรงเรียน ปลุกฝังให้เยาวชนรักสิ่งแวดล้อม

(2) การใช้มาตรการทางสังคมและกฎหมาย การจัดตั้งกลุ่ม ชุมชน ชมรม และ สมาคมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(3) การส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ช่วยกันดูแลรักษา สิ่งแวดล้อม ให้ทุกคนตระหนักว่าประชาชนทุกคนมีหน้าที่ในการปกป้อง คุ้มครอง และฟื้นฟูการใช้ ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด

(4) การส่งเสริมการศึกษาและวิจัยเพื่อค้นหาและพัฒนาเทคโนโลยีในการนำมาใช้ ในการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน

สรุป

การอนุรักษ์พลังงานแบ่งได้เป็นการอนุรักษ์พลังงานในครัวเรือน และการอนุรักษ์พลังงานในองค์กร การอนุรักษ์พลังงานในครัวเรือน ได้แก่ การลดการใช้พลังงานไฟฟ้าและน้ำมันเชื้อเพลิง การอนุรักษ์พลังงานในองค์กรสามารถทำได้ด้วยการลดการใช้พลังงานไฟฟ้าจากการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมบุคคล การปรับปรุง ประสิทธิภาพของเครื่องจักรและอุปกรณ์ไฟฟ้า

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านต่างๆ ควรคำนึงถึงหลักการ แนวทาง และวิธีการอนุรักษ์ โดยต้องคำนึงถึง การใช้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่าที่สุด มีการทดแทนกับสิ่งที่จะหมดไป และมีการปรับปรุงคุณภาพเพื่อให้เกิด ความยั่งยืน เกิดความสมดุลของระบบนิเวศ และความต้องการในอนาคตเป็นสำคัญ